

Хмельницька
гуманітарно-педагогічна
академія

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ
ГУМАНІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Матеріали
всесукаїнської науково-практичної конференції

Хмельницький – 2015

Міністерство освіти і науки України
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія
Національний педагогічний університет
ім. М. П. Драгоманова
Кам'янець-Подільський національний університет
ім. Івана Огієнка

Актуальні проблеми підготовки майбутніх учителів початкової школи в умовах гуманізації вищої освіти

Матеріали

Всесвітньої науково-практичної конференції

26 лютого 2015 року

Хмельницький – 2015

УДК 371.134+373.3(063)
ББК 74.489.83, 215.4
A-43

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (протокол №1 від 29.01.2015 р.)

Рецензенти:

Галус О.М. – доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії;
Вовк В.П. – кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри педагогіки та психології Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії.

А-43 Актуальні проблеми підготовки майбутніх учителів початкової школи в умовах гуманізації вищої освіти : матеріали всеукр. наук.-практ. конфер. (Хмельницький, 26 лютого 2015 р.) / [уклад. О. Р. Поляновська, С. В. Чернюк]. – Хмельницький : ХГПА, 2015. – 196 с.

Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції містять статті з питань професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в умовах гуманізації вищої освіти. Зокрема розкрито: підготовку майбутнього вчителя початкової школи в умовах гуманізації навчально-виховного процесу; окремі аспекти фахової підготовки майбутніх учителів початкової школи; професійну підготовку вчителів початкових класів до впровадження інноваційних технологій у навчально-виховному процесі школи; самовиховання, самоосвіту та самореалізацію майбутнього педагога в умовах ВНЗ.

Матеріали подано в авторській редакції

© Автори тез, 2015
© Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, 2015

Бондаренко Геннадій Леонідович
Київський університет ім. Бориса Грінченка
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
початкової освіти та методик гуманітарних дисциплін

**ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ
ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО МОВЛЕННЄВО-РИТОРИЧНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ**

Формування конкурентоспроможного сучасного вітчизняного вчителя початкової школи можливе лише за умови його готовності до мовленнєво-риторичної діяльності, яка виявляється під час безпосередньої взаємодії зі школолярами, педагогічним колективом, різними соціальними інститутами тощо.

Риторичну діяльність учителя характеризують як “діяльність, що пов’язана з розумінням, аналізом і породженням професійних текстів різних жанрів у залежності від ситуацій педагогічного спілкування”[1, с. 142]. У зв’язку з цим під поняттям “мовленнєво-риторична діяльність учителя

початкової школи” (МРД) ми розуміємо активність, цілеспрямованість, умотивованість процесу створення, виголошення та реконструкції тексту (мовленневого і риторичного жанрів), який реалізується засобами мови усно і конкретній аудиторії (учнівській, педагогічній, батьківській тощо) або письмово, з метою здійснення якісного, ефективного, гармонізувального педагогічного впливу на адресата (адресатів) у ході спілкування, задоволення пізнавальних потреб, а також рефлексії власної мовленнєво-риторичної діяльності.

Обґрунтовуючи термін “мовленнєво-риторична діяльність учителя початкової школи”, підкреслимо, що ми закладаємо у його зміст “особливу категорію словесної побудови, яка пов’язана з цілеспрямованим відбором і застосуванням мовленнєвих засобів та базується на критерії інтенціональності” [2, с. 222] (від лат. intentio – намір, прагнення). Таким чином, майбутній учитель початкової школи не просто висловлює думку, а свідомо планує, розробляє текст, який має свою структуру, викликає заздалегідь визначену рефлексивну реакцію у слухачів (учнів/батьків/колег), мінімізує їхню пасивність, регулює інтенсивність емоційного впливу, проявляє свою індивідуальність, “образ педагога-оратора”.

Межу між мовленнєвою і мовленнєво-риторичною діяльністю майбутнього вчителя початкової школи, на нашу думку, можна провести за такими критеріями: агресивність / добродійність; недовір’я / довір’я; неусвідомленість мовлення / усвідомленість мовлення; непідготовленість висловлення / підготовленість висловлення; не аргументованість / аргументованість; маніпулювання / переконання; фрагментарно виражена енергійно-смислова сутність слова / максимально виражена енергійно-смислова сутність слова; негативний емоційний вплив / позитивний емоційний вплив; емоційно-експресивна оцінка змісту висловленого / раціональна оцінка змісту висловленого тощо.

Наші спостереження за мовленнєвою діяльністю студентів під час педагогічної практики показали, що більшість майбутніх учителів початкової школи не готові до мовленнєво-риторичної діяльності. Тому виникає необхідність розгляду процесу зміни традиційного мовлення майбутнього педагога на мовленнєво-риторичну діяльність, що передбачає особистісне ставлення до неї, системні знання, вміння, навички з педагогічної риторики як важливого інструменту впливу на адресата (учнів, батьків, колег та ін.).

Готовність майбутнього вчителя початкової школи до мовленнєво-риторичної діяльності вимагає необхідних знань, умінь, навичок із педагогічної риторики, різноманітних форм, методів і прийомів її вираження, які допоможуть реалізувати перехід від авторитарної мовленнєвої діяльності педагога до орієнтованої на супровід і підтримку молодших школярів. Іншими словами, майбутній педагог має оволодіти мовленнєво-риторичною компетентністю (МРК) – здатністю та реальною готовністю свідомо створювати, виголошувати, аналізувати ексклюзивно педагогічно спрямовані тексти мовленнєвого і риторичного жанрів із метою гармонійного розв’язання

навчально-виховних завдань початкової школи, що включає особистісне ставлення до неї (МРК) та власної мовленнєво-риторичної діяльності.

Особливості підготовки майбутнього вчителя початкової школи до МРД визначаються загальнодидактичними принципами, а також специфічними: активності особистості в оволодінні МРД, зв’язку теорії педагогічної риторики та практики сучасної початкової школи, жанрового підходу до навчання МРД, комплексного розвитку усіх видів МРД, діалогічності педагогічної взаємодії, змагальності та емоційного комфорту.

Серед дидактичних умов ми надаємо перевагу таким: діагностика готовності майбутнього педагога до МРД, структурування педагогічної діяльності вчителя початкової школи відповідно до компонентів МРД, відбір ефективних засобів формування готовності до МРД, моделювання навчальних предметів і виховних заходів школи I ступеня з точки зору ефективної мовленнєво-риторичної діяльності, аналіз процесу і результату формування готовності до МРД.

Поміж форм організації навчання мовленнєво-риторичної діяльності виділяємо традиційні (лекція, семінарське/практичне заняття) та інноваційні – тренінг. Під тренінгом розуміємо таку форму організації навчання, яка ґрунтується на інтерактивних методах групової роботи, спрямовану на особистий і професійний розвиток майбутнього педагога, шляхом набуття аналізу і переоцінки ним власної мовленнєво-риторичної діяльності у процесі групової взаємодії.

Крім класичних методів, ефективними методами і прийомами формування у майбутнього вчителя початкової школи готовності до мовленнєво-риторичної діяльності виявилися такі специфічні: рольові та ділові ігри, словесна дія, мікро-виступи на задану професійно орієнтовану тему, дискусія, риторичний аналіз усних і письмових педагогічних текстів, риторичні ігри-імпровізації, риторико-педагогічні задачі, риторичні вправи, риторичний відеопрактикум, декламаційний практикум, складання власного мовленнєво-риторичного портрету тощо.

Застосування дистанційних технологій навчання в процесі формування готовності майбутнього вчителя початкової школи до МРД ми розглядаємо у тісному зв’язку аудиторного і віртуального навчального середовища. Його умовно можна передати так: розпочинаємо в аудиторії → продовжуємо дистанційно; виголошуємо в аудиторії → аналізуємо в мережі; укладаємо в мережі → обговорюємо в аудиторії.

Особливій ролі надаємо таким елементам дистанційного навчання: форум (дистанційна дискусія з актуальних проблем початкової освіти), груповий риторичний проект (укласти методичні рекомендації, зразки педагогічних промов, розписати партитуру виступу та ін.), тестовий контроль тощо.

Як показало наше дослідження, для діагностики рівня готовності до мовленнєво-риторичної діяльності майбутньому вчителеві початкової школи варто застосовувати серед традиційних методів дослідження – метод

відеозапису. Відеозапис визначаємо як метод, що передбачає створення навчальних відеоматеріалів і їх застосування з метою аналізу, оцінювання мовленнєво-риторичної діяльності майбутнього педагога та удосконалення його учительсько-ораторської майстерності. Перегляд проведеного уроку, виховного заходу, виступу на батьківських зборах у відеозаписі дає справді безцінний зворотний зв'язок. Саме перегляд і аналіз відеозаписів призводять до стрибкоподібного росту ораторської майстерності, готовності вчителя початкової школи до мовленнєво-риторичної діяльності.

Література

1. Горобець Л. Н. Педагогическая риторика в системе профессиональной подготовки учителя-нефилолога / Л. Н. Горобец // Известия Российского государственного педагогического университета им. А. И. Герцена. – 2007. – Выпуск № 42. – Том 9. – С. 132 – 144.
2. Горобець Л. Н. Риторические жанры педагогического дискурса / Л. Н. Горобец // Известия Российского государственного педагогического университета им. А. И. Герцина. – 2008. – № 62. – С. 219 – 225.